Balogh László (2008): A debreceni tehetségműhely mint európai perspektíva. In: Koncz István, Fürj Zoltán (szerk.): *A reformáció mint európai debreceni nemzeti érték*. PEM Tanulmányok VI. Debrecen – Budapest. 35–49.

DR. BALOGH LÁSZLÓ:

A DEBRECENI TEHETSÉGMŰHELY MINT EURÓPAI PERSPEKTÍVA

(Debrecen, a 2007. november 8-i előadás írott változata)

1.. A „DEBRECENI TEHETSÉGMŰHELY” - Debreceni Egyetem, BTK, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék - **KIALAKULÁSA**

1.1. Előzmények: Kelemen László és tanítványinak kutatásai a képességstruktúrákról (60-as - 70-es évek)

Kelemen László Professzor l966-82-ig dolgozott a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Debreceni munkássága során két fő területen alkotott "iskolát": egyrészt a tanárképzés megreformálásához kapcsolódó kutatásai során jött létre egy kutatócsoport, amelynek nagy hatása volt országszerte; másrészt a gondolkodásfejlesztést szolgáló kutatásai alapján alakult ki egy "követő" csoport. jelen előadásban ez utóbbi munkásságát mutatjuk be.

A **gondolkodásfejlesztés kutatásai** Kelemen László munkásságában már a pécsi évek alatt elindultak, s igazán ezek sikerei eredményeként hívták meg tanszékvezetőnek a KLTE-re. Itt újra kellet alakítania azt a gárdát, amelyik csapatmunkában végzi e nagy és a pedagógiai gyakorlat szempontjából is jelentős témakör kutatását. Két vonalon toborzott szakembereket, és teremtette meg a személyi feltételeit a nagyívű kutatásoknak. Az egyik terület a **doktori program** volt. A Bölcsészettudományi Kar Doktori Programjában a gondolkodáskutatások a középpontba kerültek Kelemen László debreceni megjelenésével. Több forrásból is bekapcsolódtak ebbe a munkába a kollegák: mindenekelőtt az 197o-ben megalapított Pszichológiai Tanszék új munkatársai működtek közre ezen munkálatokban, ennek eredményeként több doktori disszertáció készült el. Másrészt a KLTE egyéb tanszékeiről is többen készítettek Kelemen László irányításával doktori értekezést a gondolkodásfejlesztés témakörében, elsősorban a szakmódszertanos kollegák. Harmadrészt más főiskolákról, egyetemekről is részt vettek szakemberek ezen kutatásokban, így nyugodtan mondhatjuk, hogy országos íve volt a Kelemen Professzor által irányított kutatócsoportnak. A másik vonalat az iskolateremtésben az **iskolai kísérletek** keretei jelentették. Meggyőződése volt Kelemen Lászlónak, hogy a gyakorló pedagógusok nélkül nem lehet érdemi kutatásokat végezni a gondolkodásfejlesztésben, ezért indított egy nyolc éven át tartó /1972-8o-ig/ longitudinális kísérletet, amelyben közel harminc kiváló gyakorlati szakember működött közre.

Ezen munkálatokban kiemelten került terítékre a tanulók képességeinek iskolai fejlesztése. A képességek pedig meghatározó szerepet játszanak a tehetség kibontakozásában is, így nem voltak messze Kelemen László és munkatársainak kutatásai a tehetség-témakörtől. A rendszerváltás előszele aztán lendületet adott a Tanszék ilyen irányú tevékenységének.

1.2. A magyar közoktatás helyzetének megváltozása a nyolcvanas évek második felében

A tehetséggondozás Magyarországon is a szakmai érdeklődés középpontjába került a rendszerváltás előtti és körüli években. Ennek több oka is volt:

- A társadalmi változások felerősítették a teljesítmény-orientáltságot az élet minden területén.

- Az iskolarendszer változásai, az iskolai autonómia erősödése is növelték a tehetséggondozás iránti érdeklődést.
- A Nemzeti Alaptanterv az iskoláktól kívánta meg az általuk használt tanterv elkészítését, s ez is újabb lehetőségeket kínált a tehetségfejlesztő programok beépítéséhez.
- A társadalmunkban tapasztalható gazdasági megosztottság, pontosabban a szegényebb rétegek létszámának növekedése az eddiginél is nagyobb felelősséget rótt az iskolákra, a szakemberekre a tehetségfejlesztés terén.

Mindezen hazai változások mellett megindult egy európai pezsdülés is a tehetségkutatásban, ez is segítette a tehetségműhely kilalakulását.

1.3. Európai pezsdülés a tehetségkutatásban

A tehetséggondozás a nyolcvanas évek második felében világszerte az érdeklődés középpontjába került. A Tehetség Világtanács (Word Council for Gifted and Talented, WCGT) hamburgi kongresszusa (1985), valamint az Európai Tehetségtanács (European Council for High Ability, ECHA) 1987-es megalakulása óta vesznek részt a magyar tehetségszakemberek intenzíven a nemzetközi együttműködés különböző formáiban. A magyarországi tehetségkutatás és fejlesztés eredményeinek elismerését jelenti, hogy kezdettől fogva van magyar vezetőségi tagja az ECHA-nak: előbb Gefferth Éva, később Herskovits Mária , majd pedig Balogh László képviselte a vezetőségben Magyarországot, aki ezen túl a *High Ability Studies* Szerkesztő Bizottságának is tagja jelenleg is.

2. A „DEBRECENI TEHETSÉGMŰHELY" ÉRTÉKEI, EURÓPAI KÖTŐDÉSEK

2.1. Pedagógus-továbbképzések

Magyarországon az előző kihívásokkal nem volt összhangban a rendszerváltás körül a pedagógusok felkészítése: az alapképzésben egyetlen szinten sem kaptak megfelelő ismereteket a tehetségek felismeréséhez és intenzív fejlesztéséhez. Természetesen sok iskolában volt hagyománya a tehetségfejlesztő programoknak, s igen szép teljesítményt is produkáltak, azonban e munka során csak részben használták fel a külföldi és hazai kutatásokból levont eredményeket. A pedagógusok körében nagy volt az igény évek óta az új ismeretekre. Ezen igények kielégítésére azonban korábban csak részmegoldás született: a KLTE Pszichológiai Intézetének Pedagógiai-Pszichológiai Tanszéke az MTA Pszichológiai Intézetével közösen — az országban egyedülálló kezdeményezésként — az MKM szervezésében 120 órás intenzív továbbképző tanfolyamot tartott a 90-es évek első felében. Ez

a képzési forma azonban csak részben felelt meg a korszerű követelményeknek: sem elméleti, sem gyakorlati szempontból nem adott elegendő fogódzót az e területen dolgozó pedagógusoknak – a képzési idő rövidsége miatt.

Szerencsésen alakultak azonban a körülmények: több képzési forma is létrejött a posztgraduális képzésben a9o-es években.

- 1997 szeptemberében megjelent a művelődési és közoktatási miniszter 29./1997. MKM-rendelete *„tehetségfejlesztési szakértő”* szakirányú továbbképzési szak képesítési követelményeiről. A képzést a KLTE Pedagógiai-Pszichológiai Tanszéke alapította és indította el elsőként Magyarországon.
- Újabb előrelépést jelentett, hogy 1999-ben megalapítottuk a pedagógus szakvizsga-programot, s 2ooo szeptemberében el is indította el a Debreceni Egyetem a képzést "*tehetség és fejlesztése"* elnevezéssel /41/1999./X.13. OM Rendelet/.

E képzések alapja: 1994-ben a hollandiai Nijmegeni Egyetemen megalapított *ECHA-Diploma*. (Ezt a Debreceni Egyetemen végzettek is megkapják .) Az ECHA olyan nemzetközi hálózat, amely a tehetséggel kapcsolatos kutatások, tanárképzés, prosztgraduális képzések, fejlesztő programok, tanácsadás és egyéb szolgáltatások információcseréjét segíti elő. Az ECHA a fejlesztő munka színvonalának emelése érdekében kidolgozott egy posztgraduális képzési programot a pedagógusok számára. 1994-ben alapították meg az *ECHA-Diplomát* a hollandiai Nijmegeni Egyetemen. Ott működik egy Tehetségkutató Intézet, s a képzést ők vezetik. Az Intézet igazgatója F. J. Mönks professzor, aki e posztgraduális képzési program magyarországi felhasználásához hozzájárult, s felajánlotta a közvetlen segítséget is az itteni képzés megvalósításához. F. J. Mönks az ECHA-nak 12 éven át volt az elnöke - jelenleg is az, s jelentős szerepet játszott abban, hogy a Debreceni Egyetemen a „tehetségfejlesztési szakértő” szakirányú képzésben résztvevő pedagógusok az Európa-szerte érvényes ECHA-diplomát is megkapják végzéskor. Ez nagy elismerése a képzési programnak.

Az alábbiakban bemutatjuk a tantárgyi hálót, amely bizonyítja, hogy korszerű tartalommal folyik Tanszékünkön a képzés már egy évtizede, nem véletlen, hogy külföldről is sokan járnak ide ennek tanulmányozására.

„Tehetségfejlesztési szakértő”(tantárgyi háló)

Tantárgy	1.fé. ea. szem.	2.fé. ea. szem.	3.fé. ea. szem.	4.fé. ea. szem.	Számonkérés koll. gyj. szi. zv.
I. Elméleti alapok					
1. A tehetségkutatás és gondozás története	20 –				1.
2. A tehetség definíciói, fajtái	20 –				1. 2.
3. A tehetség komponensei	20 –	20 –			1. 2.
4. Tehetség és társadalom	20 –				1.
5. Tehetség és szocio-emocionális fejlődés		20 –			2.
6. Kreativitás, pedagógiai implikációk		10 20*			2.
II. Metodika és fejlesztés					
1. Tehetségdiagnosztika		10 10	10 10		2.3. 4.
2. Tehetségfejlesztő programok			10 10	– 10	3.4. 4.
3. Gazdagító programok metodikája				10 10	4. 4.
4. Alulteljesítés, tanulási zavarok			10 10		3. 4.
5. Tanácsadás, egyéni fejlesztés			10 10	10 10	3.4. 4.
6. Pedagógusszerep a tehetségfejlesztésben	– 20*			10 20*	4.
7. Záródolgozati szeminárium			– 10	– 10	3.4.
III. Speciális tárgykörök (választhatók, 90 óra, egy választása kötelező)					
1. Iskolai mentálhigiéné					
2. Szervezetfejlesztés					
3. Oktatásfejlesztés					
(A tantárgyak felsorolása a következő táblázatban)					
Kötelező óra: (előadás 210, szem. 160)	80 20	60 30	40 50	30 60	4 10 2 1
Választandó (90 óra) (minimum)	(A speciális tárgykör választásától függ a 90 óra félévenkénti eloszlása és vizsgakövetelménye)				

Külső szakmai gyakorlatok: 165 óra (A megjelölt tárgyakhoz egyenként 15 óra)	–	30 (I/6. II.1.)	75 (II/1.2.4.5. 7.)	60 (II/3.5.6. 7.)	

Képzési óraszám: **625**. *Megjegyzés:* a *-gal megjelölt tárgyak tréningek, ezért csak aláírással zárulnak.

(A "tehetségfejlesztési szakértő" szakirányú képzés második oldala)

Speciális tárgykörök

Tantárgy	1.fé. ea. szem.	2.fé. ea. szem.	3.fé. ea. szem.	4.fé. ea. szem.	Számonkérés koll. gyj. szi. zv.
A. Iskolai mentálhigiéné					
1. Szocializáció			15 –		3.
2. Szocializációs zavarok			20 –		3.
3. Deviáns személyiség fejlődés			10 –		3.
4. Mentálhigiéné			10 –	– 15	3. 4.
5. A segítő kapcsolat alapjai				20 –	4.
B. Szervezetfejlesztés					
1. Leíró szervezetelemzés			10 10		3.
2. Bevezetés a döntéselméletbe				20 –	4.
3. Iskolai vezetéstechnika			10 –	10 –	3.4.
4. Vezetéslélektan				10 10	4.
5. Konfliktuselemzés			– 10		3.
C. Oktatásügyi rendszerelemzés					
1. Általános nevelésszociológia			10 10		3.
2. Oktatási rendszerek az ezredfordulón			10 10		3.
3. A pedagóguspálya szociológiája				10 10	4.
4. Az iskola szervezete, működése			– 10	10 –	4. 3.
5. A közoktatás gazdasági, politikai tényezői				10 –	4.

A képzésben - amely kereteiben eddig közel 800 tanár szerzett posztgraduális tehetség-diplomát - nemcsak a Kossuth Egyetem /2ooo-től Debreceni Egyetem/ oktatói működtek és működnek közre, mellettük az ország legjelesebb szakemberei tartanak órákat több híres intézményből. Az MTA Pszichológiai Intézetéből: Herskovits Mária, Gyarmathy Éva tudományos főmunkatársak. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemről: Ritoók Pálné és Kalmár Magda docensek. Foglalkozásokat vezet Czeizel Endre orvosgenetikus professzor, a Magyar Tehetséggondozó Társaság volt elnöke, a Szolnoki Tanárképző Főiskoláról Koncz István tanszékvezető főiskolai tanár. Külföldi szakemberek is tartottak konzultációt az elmúlt években: F.J.Mönks professzor, a Nijmegeni Egyetem

Tehetségkutató Központjának vezetője, Willy Petters, ugyanezen intézmény vezető kutatója, Paul Roeders és Gefferth Éva, akik korábban az ECHA vezetőségének is tagjai voltak.

2.2. Tehetségkutatások

A KLTE Pszichológiai Intézetében ma már jelentős hagyománya van a tehetségkutatásnak. Nem véletlen, hogy az Intézet PhD képzési programjában az egyik altéma a tehetség témaköre, 1993 óta közel húsz disszertáció készült el, illetve készül a témakörben. A tehetségkutatás és fejlesztés gyorsuló nemzetközi vérkeringésébe a KLTE Pedagógiai-Pszichológiai Tanszéke kezdettől fogva bekapcsolódott: a kétévenként megrendezésre kerülő nemzetközi konferenciákon rendszeresen tartottak előadásokat az oktatók. E konferenciákon túl is lehetőség adódott a közvetlen tapasztalatszerzésre. A szakemberek többször voltak külföldön a tehetségkutatások tanulmányozása céljából: Angliába, Németországban, Ausztriában, Hollandiában és az USA-ban tettek látogatást, vizsgálva az aktuális problémákat a tehetség-témakörben. Külföldi konferenciákon előadások: a nyolcvanas évek végétől a Tanszék munkatársai több mint negyven előadást tartottak a nemzetközi konferenciákon (Zürich, München, Nijmegen, Columbus-Ohio, Bécs, Braga, Oxford, Münster, Virginia stb.).

A következőkben áttekintést adunk vázlatosan a megvédett vagy készülő PhD-disszertációk kutatási irányairól. A megvédett doktori értekezések témavezetője - egy kivételével - Balogh László tanszékvezető volt. Jelentős segítséget kaptak a jelöltek Mönks Professzortól azzal, hogy a tanszéki munkatársak részére biztosította a több hetes kutatói ösztöndíjat a hollandiai Nijmegeni Egyetemen., s ezzel lehetővé tette a tehetségkutatás nemzetközi vérkeringésébe történő közvetlen bekapcsolódásunkat.

2.2.1. A tehetség-témakör általános kérdéseit vizsgáló kutatások

1. Gyarmathy Éva: Tanulási zavarokkal küzdő tehetségesek azonosítása, fejlesztése

Gyarmathy Éva volt az első, aki tudományos fokozatot szerzett a Debreceni Egyetem PhD-programjában a tehetség-témakörben. A kutató széles ívben tekintette át a tanulási zavarok okait a tehetséges tanulók körében, valamint a fejlesztés lehetséges módszereit. Kutatási eredményei már széles körben ismertek (vö: Gyarmathy, 1995; 1998; 2001), így itt most részletesen nem ismertetem azokat, a megjelölt publikációkban tájékozódni tud az érdeklődő.

2. Bóta Margit: Tehetséges tanulók énképének vizsgálata a családi háttér függvényében

A szerző a tehetség kibontakozásában fontos témakör kutatásával szerezte tudományos fokozatát. Mindannyiunk számára közismert, hogy a családi háttér alapvetően befolyásolja az énkép alakulását, az önmagunkról kialakított kép függ a család szerkezetétől, az érzelmi légkörtől, a családon belüli interakciós mintázatoktól, a család tárgyi környezetétől, anyagi helyzetétől. Sok kutatás tűzte már ezt a kérdéskört napirendre általános szinten, azonban a tehetséges gyerekek összefüggéseiben, komplex közelítésben még nem foglalkoztak itthon e problémakörrel. Bóta Margit kutatásai tehát hiánypótlóak, s mind a pedagógusok, mind a szülők számára kínálnak kapaszkodókat a gyakorlati fejlesztő munkához.

3. Dávid Imre: A tehetségazonosítás eszközeinek összehasonlító vizsgálata az intellektuális szférában

A tehetség-kutatás egyik központi témája évtizedek óta: hogyan tudjuk felfedezni, azonosítani a tehetséges gyerekeket? Gyakran ez nagyobb problémát jelent, mint a fejlesztő munka, ha már megtaláltuk a tehetséget, bőséges az eszköztár, amelyből válogatatunk a kibontakozást elősegítendő. Dávid Imre olyan vizsgálatok elvégzését tűzte ki célul, amelyek során tehetséges és átlagos képességűnek tartott általános iskolás diákokat hasonlított össze az intelligencia, a speciális kognitív képességek, a kreativitás, a motiváció klasszikusnak számító tehetségdiagnosztikai aspektusaiban. Új elemként a tehetségazonosítás nemzetközi gyakorlatában alkalmazott, jól bevált eszközök egyikét (Cognitive Abilities Test – CAT) magyar viszonyokra adaptálta, és az ebben kapott eredményeket a fenti paraméterekkel, valamint az iskolai tanulmányi eredményekkel vetette egybe. Kiegészítő vizsgálatokkal a pedagógusok tehetségazonosításával, a tehetséges diákokkal kapcsolatos véleményeit, tapasztalatit, élményeit tárta fel.

A Dávid Imre által készített disszertáció (vö:Dávid, 2000) eredményei az intellektuális tehetség azonosításához nyújtanak segítséget – elsősorban pszichológusok számára, de a gyakorló pedagógusok is kaphatnak támpontokat a hétköznapi megfigyeléseik alapján történő tehetség-identifikációhoz (vö: Dávid, Bóta és Páskuné, 2002).

4. Páskuné Kiss Judit: A másodoktatás szerepe a képességek fejlesztésében – különös tekintettel a tehetséggondozásra

A kötelező iskolai foglalkozásokon túli szabadidő felhasználása mindig is fontos szerepet játszott a tehetségek kibontakozásában. A szerző az iskolarendszerű iskolán kívüli oktatás és az iskolai, tanórán kívüli oktatás jelentőségét vizsgálta: mennyire hatékonyak ezek, mire jók és mire nem, mi motiválja a gyerekeket arra, hogy igénybe vegyék ezeket a szolgáltatásokat.

Ismét egész sor olyan problémafelvetés (vö: Páskuné, 2000), amely kidolgozásában mind a kutatók, mind a gyakorló szakemberek számára sok hasznos információt tartalmaz a fejlesztő munkához (vö: Dávid, Bóta és Páskuné, 2002).

5. Mező Ferenc: A vélemények révén történő tehetségazonosítás vizsgálata

A tehetség-identifikációs metódusok egyik típusa a társas környezet, a család, a kortársak, a pedagógusok vagy éppen az adott személy tehetséggel kapcsolatos véleményére támaszkodik. A kutató több szempontot tűzött ki vizsgálata alapjaként, ezek közül a fontosabbak a következők.

- Alapvető kérdés: mennyire pontosak, megbízhatók, valóságnak megfelelőek ezen vélemények?
- Milyen hatása van a véleményalkotó tulajdonságainak a véleményre?
- Milyen a célszemély tulajdonságainak hatása a véleményre?
- A különféle tulajdonságok (intelligencia, kreativitás, személyiségjegyek stb.) megítélhetősége.
- Vélemények a véleményekről: helyesen észleli-e a tanuló, hogy milyennek tartja őt a tanár, szülő, osztálytársak?

A kérdések megválaszolása a gyakorlati pedagógiai munkában sok segítséget nyújt.

6. Kerekes Noémi. A tehetséges tanulók szociometriai jellemzőinek vizsgálata

A tehetséges tanulók fejlődésében a szociális szférának meghatározó szerepe van, azonban a társas jellemzőkről eddig kevés kutatás folyt. A szerző vizsgálatai így hiánypótlóak – hazai viszonyok között különösképpen. A következő szempontok fogalmazódtak meg a kutatás alapjaként.

- Az intellektuálisan és nem intellektuálisan tehetséges, illetve nem tehetséges tanulók szociometriai szempontból történő összehasonlítása, elsősorban a különböző funkcióválasztásokra épülő szerepek mentén.
- A különböző életkorú tanulók szociometriai jellemzőinek összehasonlítása.
- A tehetségesek tisztában vannak-e a nekik tulajdonított szerepekkel, illetve, hogy a tehetségesek – szemben kevésbé tehetséges osztálytársaikkal – jobban felismerik-e szociometriai szerepüket?
- Miként alakulnak a szociometriai szerepek a tehetséggondozó osztályokban, ahol – elvileg – mindenki tehetséges (válogatott osztályok), illetve ennek összehasonlítása a nem válogatott osztályok szociometriai jellemzőivel.
- Értékorientáció vizsgálat annak feltérképezésére, hogyan befolyásolja az adott osztályközösség értékrendszere a szociometriai sajátosságokat.
- Az alulteljesítő tehetségesek szociometriai helye és szerepei az osztályban.

Ismét sok olyan vizsgálati szempont, amelyek kutatása, a kérdések megválaszolása a tehetséges diákok fejlesztését teheti tudatosabbá és hatékonyabbá az iskolai tehetséggondozásban. Jelenleg a vizsgálatok előkészítése folyik.

7. Vizi Tímea: Az iskolai alulteljesítés összefüggéseinek vizsgálata 13-14 éves korban

Szociológiai vizsgálatok bizonyítják, hogy komoly összefüggés van az iskolai kudarcok és a társadalmi részvétel gyakorlásából való kiszorulás között. Ennek a problémának jövőnk szempontjából is nagy jelentősége van, ugyanakkor a felvetődő kérdésekre, gyakorlati problémákra eddig nem sikerült érdemi válaszokat, megoldásokat adni. A jelenség megértéséhez és kezeléséhez fontos tudni, hogy az érintettek hogyan látják önmagukat, miként vélekednek személyes jövőbeli lehetőségeikről és esetleges nehézségeikről. Mennyire reális, illetve irreális vágyak, célok vezérlik viselkedésüket, az önmagukról megfogalmazott vélekedések hogyan viszonyulnak a jövőképhez, énképük milyen jellegzetességeket mutat? Fontos kérdés az is, hogy milyen összefüggések vannak a szülők és pedagógusok vélekedései között.

11-12 éves kor fölött a tanulók elég pontosan és viszonylag árnyaltan értékelik a tanulmányi előmenetelüket és tulajdonságaikat. A serdülőkor ráirányítja a figyelmet a személyes tulajdonságokra. Központi kérdéssé válik: „milyen is vagyok én?”, s felmerülnek a jövővel kapcsolatos tervek, fantáziák. A továbbtanulás aktuálissá válik ebben az időben, és ezen keresztül az iskolai teljesítmény még jobban felértékelődik. Ezek alapján került ez a korcsoport kiválasztásra. A vizsgálatok előkészületben vannak, a kapott eredmények az alulteljesítő tehetséges tanulók „mentéséhez” is jelentős segítséget fognak nyújtani.

8. Gömöry Kornélia: Tehetséges tanulók fejlesztése integrált és válogatott osztályok keretében

Komoly elméleti és gyakorlati probléma, hogy a tehetséges tanulók részére mely oktatási szervezeti formák jelentenek hatékony keretet a fejlődéshez. Ma különösen jelentős ez a kérdés, amikor az integráció elvét is egyre inkább konzekvensen kell alkalmaznunk az iskolai fejlesztő munkában. A jelölt azt kutatja pszichológiai hatásvizsgálati módszerekkel, hogy a tehetség fejlődésében fontos háttértényezők (általános intellektuális képességek, tanulási stratégiák, motiváció, szorongás és más személyiségtényezők) hogyan fejlődnek az integrált, illetve differenciált fejlesztés dominanciáját hangsúlyozó szervezeti keretekben.

2.2.2.. A speciális tehetség kibontakozását vizsgáló kutatások

1. Tánczos Judit: Az idegen nyelv elsajátításában szerepet játszó tényezők vizsgálata

A nyelvi tehetség feltérképezéséhez és fejlesztéséhez nyújtanak segítséget Tánczos Judit kutatásai. Ezek két tudomány – a pszichológiai és a nyelvészet – határán helyezkednek el. A kiinduló probléma az, hogyan jelennek meg a nyelvi jelek és szabályok az emberi pszichikumban, és hogyan sajátítjuk el, valamint használjuk a nyelvet. A szerző kutatásait a következő hipotézisek köré csoportosította. Tánczos Judit hipotéziseinek igazolására az idegen nyelvi képességeket összevetette a tanulási stílussal, a teljesítményhez kapcsolódó sikerelvárással/kudarcfélelemmel, valamint a verbális memóriával.

2. Orosz Róbert: Sporttehetség kibontakozását elősegítő nem specifikus fejlesztő program kidolgozása és vizsgálata

A téma lényege egy olyan nem specifikus készség- és képességfejlesztő program kidolgozása és vizsgálata, amely közvetve, nem specifikusan a sportágakhoz kapcsolódó képességek fejlesztésén keresztül segíti a sporttehetség minél teljesebb kibontakozását a 14-18 éves korosztályban. Közismert ugyanis, hogy a tehetség realizálásában a tevékenység-specifikus tényezőkön kívül túl egyéb, nem specifikus tényezők is szerepet játszanak, például a kreativitás vagy a szociális kapcsolatok. A modern gyakorlati sportpszichológiában egyre inkább előtérbe kerülnek azon affektív és kognitív tényezők, amelyek a sportteljesítményre hatással vannak.

A kutató vizsgálati programjában a következő nem specifikus sportági tényezők vizsgálata áll a középpontban:

- önbizalom, pozitív énkép,
- asszertivitás,
- koncentráció és mentális készenlét,
- szociális készségek (edzhetőség, együttműködő készség, empátia)
- kudarctolerancia
- szorongás,
- kreativitás.

A vizsgálati eredmények várhatóan jelentős kapaszkodókat nyújtanak a szakemberek számára a sporttehetség hatékony kibontakoztatásához. A fejlesztő és vizsgálati program előkészítése folyik.

3. Péter-Szarka Szilvia: Idegen nyelv kisgyermekkorban: játék vagy tanulás

Az idegen nyelv tanulásának, tanításának kérdése napjaink aktuális problémája. Nagyon sok szülő már gyermekkorban szeretné biztosítani gyermekének a nyelvtanulás lehetőségét. Ugyanakkor sok bizonytalanság övezi a gyermekkori idegennyelv-tanulás kérdéskörét. A leggyakrabban felvetődő kérdésekre kíván a szerző válaszolni kutatásaival:

- az anyanyelv és idegen nyelv tanulásának összefüggései;
- idegen nyelv és egyéb képességek,
- a gyermekhez igazodó oktatási formák,
- ;az anyanyelv használata a tanítási órán,
- hogyan illeszkedik mindebbe a játék?

A vizsgálatok előkészítése folyamatban van.

4. Rózsa Lászlóné Szabó Dóra: A versenyek szerepe a zenei tehetség fejlődésében

A szerző a tehetséggondozásban kiemelkedő szerepet játszó versenyek hatását vizsgálja a zenei tehetség kibontakozásában. A vizsgálatok folynak, s az eredmények várhatóan sok kérdésre választ adnak a versenyek jelentőségével, felhasználásával kapcsolatban.

5. Riesz Mária: Fogyatékos gyerekek tehetség-vizsgálata

A fogyatékosok világában is egyre több bizonyíték van arra, hogy köztük is lehet tehetséget találni. Ugyanakkor nincsenek kidolgozva azok a módszerek, amelyekkel azonosítani lehetne őket. A szerző azon fáradozik, hogy a fogyatékosok bizonyos körére dolgozzon ki a gyakorlatban jól használható identifikációs módszer-együttest

6. Kondé Zoltán: Központi végrehajtó működés, figyelmi szelekció és matematikai tehetség

A kognitív pszichológiai alprogram keretében folyt a kutatás, témavezető: Czigler István. Alapvizsgálatként matematikában kiváló és jó képességű 13-14 éves gyerekeket hasonlított össze a szerző figyelmi szelekciót és központi végrehajtó működést vizsgáló feladatváltási eljárásban. A kutatás a kísérleti pszichológia módszereit felhasználva kínál eredményeket a hatékony fejlesztő munkához a matematikai tehetséggondozásban.

7. Turmezeyné Heller Erika: Zenei képességek fejlődése 6-1o éves korban

A zenei tehetségről sokat tudunk már, azonban hiányoznak azok a kutatások, amelyek e speciális képességek fejlődését követik nyomon longitudinális vizsgálattal. A disszerens vizsgálódása ilymódon hiánypótló mind itthon, mind külföldön, s külön értéke a munkának, hogy új rendszer kialakítására is törekszik a zenei képességek világában. A következő főbb kérdéskörök szerepelnek a disszertációban, amely közelesen megjelenik az Apáczai Tankönvkiadónál. A következő főbb kérdéskörök álltak a kutatás középpontjában:

- A ZENEI TEHETSÉG ÉS KÉPESSÉGEK FEJLŐDÉSÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK;
- A ZENEI TEHETSÉG ÉS KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSÉNEK ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ ELMÉLETI MODELLEK;
- A ZENEI TEHETSÉG ÉS KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSÉNEK GYAKORLATI ASPEKTUSAI;
- *AZ EGYES zenei KÉPESSÉGEK fejlődése és kapcsolatuk a tehetség képességstruktúrájában.*

A fent vázlatosan bemutatott doktori témákon túl továbbiak is foglalkoznak a tehetség-témakör egy-egy részterületével, ezek a kutatások azonban dominánsan más pedagógiai-pszichológiai kérdésköröket állítanak a középpontba, így most itt nem került sor ismertetésükre. A jelzett kutatási témák sokszínűsége, sokasága egyrészt mutatja, hogy jelentős feltáratlan területei vannak az iskolai tehetséggondozásnak. Másrészt azonban már az eddig megszületett kutatási eredmények is bizonyítják, hogy hatékony kutató munkával jelentősen lehet segíteni az iskolai gyakorlati fejlesztő munkát. Ez egyik garanciája annak, hogy az Európa élvonalában levő magyar iskolai tehetséggondozás lendületét megtartja a következő években, s egyre kevesebb tanuló szunnyadó tehetsége marad feltáratlan iskoláinkban.

2.3.. Kiadványok, külföldi és hazai publikáció

A kutatásoknak kézzelfogható eredményei is vannak, jelentős számban kerültek publikálásra az eredmények, ezek közül itt most csak a legjelentősebb itthon és külföldön megjelent

könyvek, tanulmányok adatait adjuk meg az érdeklődők számára. Ezek is értékmérői Tanszékünknek, a Debreceni Tehetségműhelynek.

Balogh László (1987): *Feladatrendszerek és gondolkodásfejlesztés.* Tankönyvkiadó, Budapest,

Balogh László (1992): Képességfejlesztés és iskolai tanulás. In: *A sikeres Én* (Szerk.: Koncz István). MTA Pszichológiai Intézet, 3-33. o.

BALOGH LÁSZLÓ (2000): *Tanulási stratégiák és stílusok, a fejlesztés pszichológiai alapjai.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

Balogh László (2003): Az iskolai tehetségnevelés helyzete hazánkban - európai kitekintéssel. Alkal mazott Pszichológia,. 2, 89-1o2. p.

Balogh László 2004: Iskolai tehetséggondozás, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen

Balogh László (2005): Iskolai tehetséggondozó programok hatásvizsgélata, In: Tanulmányok a neveléstudomány köréből, Műszaki Kiadó, Budapest, 303-322.

Balogh László (2006): A tehetséggondozás pszichológiája, In: Bagdy Emőke - Klein Sándor (szerk.): Alkalmazott pszichológia, EDGE 2000 kiadó, Budapest, 33-49

Balogh László (2006): Pedagógiai pszichológia az iskolai gyakorlatban, URBIS Kiadó, Budapest

Balogh, L. - Nagy, K. /1991/: The Development of Personality, Abilities and Social Relations in a Special Class, *European Journal for High Ability 2.*, 134-138.

Balogh ,L. - Nagy, K. /1995/: A follow up study of pupils having taken part in a complex talent develpoment program, In: Katzko, M.,W. - Mönks, F. J. /eds/: *Nurturing Talent - Individual Needs and Social Ability,* Van Gorcum, Assen, The Netherlands, 21o-216.

Balogh, L. - Nagy, K. /1996/: Developing Talented Children, In: Cropley,A.,J. - Dehn, D. /eds/: *Fostering the Growth of High Ability: European Perspectives,* Ablex Publishing Corporation, Norwood-New Jersey, 65-74.

Balogh, L. - Dávid, I. - Nagy, K. - Tóth, L. /1997/: Learning Techniques and Self-knowledge with Talented School Children, *Acta Psychologica Debrecina 2o. 183-187.*

Balogh László - Koncz István - Tóth László (szerk.) 2002: Pedagógiai pszichológia a taanárképzésben, FITT-IMAGE, Budapest

BALOGH LÁSZLÓ – TÓTH LÁSZLÓ (szerk.) (1999): Európai perspektívák a tehetségnevelésben. KLTE, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék, Debrecen

Balogh László - Herskovits Mária - Tóth László /szerk./: A tehetségfejlesztés pszichológiája. Debrecen, 2ooo, Kossuth Egyetemi Kiadó

Balogh, L - Persson, R. - Joswig, H. (2000).: Gifted Education in Europe: Programs, Practices and Current Research. In Heller - Mönks - Sternberg - Subotnik /edrs./: International Handbook of Giftedness and Talent, Amsterdam, 2ooo, Pergamon, 735-742.

Balogh László - Bóta Margit - Dávid Imre - Páskuné Kiss Judit (2004): Pszichológiai módszerek a tehetséges tanulók nyomon követéses vizsgálatához, Arany János tehetséggondozó Program Intézményeinek Egyesülete és az Arany János Programiroda, Budapest

Dávid Imre, Bóta Margit és Páskuné Kiss Judit (2002): Tehetségkutatás. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

Koncz István (1999): A pedagógus szerepe a tehetségfejlesztésben, KLTE, Debrecen

MEZŐ FERENC (2002): A tanulás stratégiája. Pedellus Novitas Kiadó, Debrecen

Mező Ferenc - Mező Katalin: Kreatív és iskolába jár. Debrecen, 2oo3, Kocka Kör Tehetséggondozó kulturális Egyesület

Mező Ferenc (2004): A tehetségtanácsadás kézikönyve, Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Dberecen

Tóth László /szerk./: Tehetség-kalauz. Debrecen, 1996, Kossuth Egyetemi Kiadó

Tóth László /szerk./: A tehetségek tanítása. Debrecen, 1998., Kossuth Egyetemi Kiadó

Tóth László: A tehetségfejlesztés kisenciklopédiája. Debrecen, 2oo3, Pedellus Tan-könyvkiadó

2.4. Együttműködés nemzetközi programokban

1998-2001-ig a SOCRATES–COMENIUS-HOBE-program keretében 3 éves fejlesztési együttműködés, amelyben négy egyetem (Birmingham, Nijmegen, Düsseldorf, KLTE) vett részt. A cél elsősorban az volt, hogy a négy országban lendületet adjunk a tehetség-programoknak az iskolákban. Többnyelvű szöveggyűjtemények, CD-k készültek, fejlesztő programok kerültek az Internetre, s konferenciákat, közvetlen tapasztalatcseréket szerveztünk pedagógusok részére.

Ez a munka folytatódott egy újabb nemzetközi programban 2002 szeptemberétől, további országok (Románia, Spanyolország) és iskolák bevonásával: SOCRATES-COMENIUS-BEGA-Program.

2.5. Európát átívelő nemzetközi konferenciák a Tanszék szervezésében

- Az **ECHA hetedik konferenciáját** Debrecenben rendeztük meg 2000 augusztusában. Ezen a rendezvényen közel ötszáz szakember vett részt a világ minden tájáról, ennek fele

hazai intézményekből. **Közel kétszáz előadás hangzott el** angol és magyar nyelven a tehetséggondozás és kutatás legaktuálisabb témáiról.

- „Tehetségnevelés Európában" című nemzetközi konferencia

2oo6. április; közreműködő szervezetek intézmények: Európai Tehetségtanács /ECHA/, Oktatási Minisztérium, Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Magyar Tehetséggondozó Társaság, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat. A Konferencia témája **a civil szervezetek és az állami szervek együttműködésének** áttekintése, lehetőségeinek bővítése. Harminc országból voltak jelen szakemberek, többszáz résztvevővel.

BEFEJEZÉS

Reméljük, hogy a fenti áttekintés hiteles és meggyőző képet adott arról, hogyan vált az elmúlt két évtizedben a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának Pedagógiai-Pszichológiai Tanszéke itthon és Európában is a tehetséggondozás egyik meghatározó műhelyévé. Ez a munka folytatódik, olyan biztos alapokat sikerült lerakni, amelyek a jövőben is kiindulási pontokat jelenthetnek, és egyben garanciát is adnak a korszerű, sikeres kutatásokhoz és gyakorlati tehetségfejlesztő munkához az egységes Európa minden tagországában.